

ОРГАНІЗАЦІЯ НОВИХ ТЕРИТОРІЙ ГОЛОВНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ РАН У МОСКВІ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНИХ ЕКСПОЗИЦІЙ

Представлено опис планування нових площ Головного Ботанічного саду в Москві. Запропоновано створити нову експозицію світових садів на цій території. Класичне планування парків Франції, Англії, Італії та Китаю представленими у даній колекції стилів. Висвітлено принципи побудови таких парків на цій території. Також описано заохочуючу ландшафтну експозицію "Японського саду", побудованого в Московському Головному ботанічному саду.

N.A. Imshenetska – Lviv

Organization of new territories of Main Botanical garden in Moscow by the way of creating of landscape expositions

The article presents the description of the planning of new territory of Main Botanical Garden in Moscow. It has been offered to create a new collection of the World Landscape Styles on this territory. Classical planning of parks of France, England, Italy and China presents these styles. The principles of the construction of these parks on the territory have been presented. The existing landscape exposition "Japanese garden" built in Moscow Main Botanical Garden has been described.

Садово-паркові насадження урбанізованих територій, а також ботанічні сади великих міст – це середовище, де відбувається процес відновлення фізичного та творчого потенціалу людини. При формуванні ландшафтів у лісопарках, парках, садах, дендраріях основною метою є забезпечення соціально-функціональних потреб населення при збереженні ландшафтно-природної цілісності території, її об'ємно-просторової виразності [1]. Для оптимального досягнення цих функціональних особливостей парків необхідно розробляти відповідне зонування території або створювати окремі тематичні ландшафтні експозиції, що крім естетичного значення мають і різноманітні пізнавальні функції.

Залежно від характеру використання на території парків визначають функціональні зони: масово-видовищні, тихого відпочинку, спортивного призначення, дитячих атракціонів та ін. Наприклад, планувальна структура об'єктів зон пасивного відпочинку (прогулянки, візуальне сприйняття ландшафту) повинна відрізнятися великомасштабним розчленуванням території ландшафтами природного типу – лісовими, лучними та водними. Прикладом об'єкту такого призначення є регіональний ландшафтно-історичний парк "Знесіння" у Львові. Садово-парковим насадженням надається статус об'єктів природно-заповідного фонду, у середовищі яких повинно зберігатись і розширюватись біорізноманіття автохтонної та інтродукованої флори.

Велике пізнавальне та освітнє значення мають так звані ландшафтні експозиції, які можуть бути постійними або тимчасовими. Доцільністю створення подібних ландшафтних експозицій може служити те, що на території Головного ботанічного саду РАН ім. Цицина у м. Москва вже понад 10 років існує ландшафтна експозиція "Японський сад", запроєктований японським ландшафтним архітектором.

У будівництві цього саду брали активну участь співробітники та студенти Українського державного лісотехнічного університету. На даний час "Японський сад" користується надзвичайною популярністю у відвідувачів. На території експозиції зростає понад 100 видів рослин, багато з яких привезені з далекого острова Хоккайдо і добре пристосувались до інших кліматичних умов. Каскади невеликих водоспадів, павільйони у традиційному японському архітектурному стилі, кам'яні ліхтарі демонструють відвідувачам класичні тенденції японського садового мистецтва та допомагають повірити в існування гармонії природи та людської діяльності.

На даний час ландшафтною групою ГБС планується освоєння нової території загальною площею 37,5 га. Ця територія повинна служити місцем відпочинку, пізнавального й естетичного збагачення відвідувачів саду. Опанування цієї ділянки дасть змогу вирішити деякі природоохоронні, а також водоохоронні питання, що мають велике значення не тільки для Головного ботанічного саду, але й для природи міста у цілому.

За запропонованим планом планувальна структура цієї території вирішена за принципом центрально-променевої композиції. На базі збережених ділянок Леонівського лісу пропонується створити паркову зону шляхом відновлення природного видового складу насаджень, характерного для даного ландшафту. По осях композиції (рис. 1) відкривається панорама постійно діючих експозицій, що являють собою колекцію світових садових стилів: італійський сад (0,9 га), китайський сад (3,5 га), французький регулярний парк (1,6 га), англійський пейзажний парк (3,6 га), а також зона постійно діючих і тимчасових композицій (4,5 га).

Значення такої експозиційної колекції світових ландшафтних стилів важко переоцінити, бо її мета – найкращим чином ознайомити відвідувачів з принципами та тенденціями класичного садово-паркового мистецтва Західної Європи. Крім того, створення таких експозицій сприяє збільшенню біологічного різноманіття деревно-чагарникових і квітково-декоративних рослин. Запропоновані експозиції дають змогу вдало використати посадковий матеріал нових інтродукцій і найбільш стійких акліматизованих видів рослин тому, що за допомогою вдалого ландшафтного планування можна найкраще виявити красу рослини. Створення цієї ландшафтної експозиції також відіграє велику роль у ботанічній, екологічній та естетичній освіті населення та дає змогу спеціалістам у цих галузях орієнтуватись у своїх роботах на реальні можливості та засоби використання рослин, користуючись досвідом світового ландшафтного мистецтва.

Зародженню і розквіту того чи іншого напрямку паркової композиції сприяли різноманітні умови: особливості клімату і рельєфу цих країн, суспільний устрій, ступінь потужності держави. Тому сади, що влаштовані на крутому рельєфі, дістали назву італійських, регулярні сади на рівній місцевості називають французькими, пейзажні парки – англійськими. Природні умови Москви та Московської області дають змогу відтворити такі приклади паркових ландшафтів.

Нижче наведено основні принципи побудови ландшафтів запроєктованих ландшафтних експозицій [1–3].

Основні принципи композиції англійського пейзажного парку:

- підкреслювання природної краси ландшафту та приховування його недоліків;
- планування вільне, побудованим парковим пейзажам притаманна ілюзія природного походження;

¹ кафедра екології та ландшафтно-архітектури, УкрДЛТУ (Ph. D of agricultural sciences, scientific worker of the department of ecology and Landscape Architecture of USUFWT)

- використання газонів з поодинокими деревами та групами дерев.

Основні види рослин: липа, дуб, ільм.

Основні принципи композиції італійського саду:

- терасування схилів пагорбів з оформленням високими стінами, вазами, балюстрадами, скульптурами та гротами;
- обводнення території саду системою каскадів, фонтанів і басейнів. завершення садових перспектив амфітеатром зі скульптурою на фоні зелені або групами дерев, що ростуть окремо;
- оформлення партерів суворими за малюнком квітковими ковдрами;
- щільна рядова посадка, стрижка дерев і чагарників;
- використання лоджій як видових точок і поступовий перехід від закритого простору вілли до відкритого простору саду.

Основні види рослин: кипарис, кедр, смерека, модрина, липа, тис, ялівець, дуб, сосна, яблуня, каштан, слива, вишня, айва, грецький горіх. Квіткове оформлення дуже багате: троянди, гіацинти, крокуси, анемони, гвоздика, нарциси.

Основні принципи композиції французького саду:

- пропорційність, чіткість композиції, суворі ієрархія головного та другорядного;
- максимальне розкриття простору;
- порушення симетрії внутрішніх деталей партерів і боскетів;
- переважно листяна рослинність;
- широка центральна алея, обсаджена двома-трьма рядами лип, туї або кипарисів;
- водні канали регулярної форми;
- боскети без дерев;
- стрижені боскети і алеї, оформлені на перегині скульптурами і фонтанами;
- партери з газону, оточені низьким бордюром із самшиту або невеликого доріжкою, посипаною піском;
- складні візерунки у партері з піску, вугілля, цегли, скла. Іноді партери повністю засаджували квітами;
- топіарне мистецтво.

Основні види рослин: дуб, липа, ільм, каштан, самшит, граб.

Основні принципи композицій китайського саду:

- відтворення природних пейзажів;
- активне використання каміння (штучні пагорби, скали, печери);
- велика кількість водної поверхні та малих архітектурних форм;
- галереї навколо саду, що дають змогу бачити продумані пейзажні картини у будь-яку погоду;
- велика кількість павільйонів, кам'яних і дерев'яних містків;
- аркові мости;
- отвори у кам'яних стінах.

Архітектурні форми: дракони, декоративні колони

Основні види рослин: смерека, туя, робінія, сосна, ялівець, верба, магнолія, мигдаль, вишня, яблуня, слива, камелії, бузок, азалії та рододендрони.

Вивчення ландшафтно-організації території на базі Головного Ботанічного саду, а також ознайомлення з прикладами створення експозицій світових садів є важливим досвідом для спеціалістів з ландшафтно-архітектури та садово-паркового господарства. Використання цього досвіду для створення нових і реконструкції існуючих парків в Україні, допоможе визначити важливі напрямки ведення проектних робіт у цих парках. Важливо зазначити, що такі відомі українські парки як Софіївка, Стрийський, Знесіння, Міжєнець та багато інших потребують охорони, інвестицій і досконалого ведення господарства за світовими вимогами.

Література

1. Жирнов А.Д. Искусство паркостроения. – Львов: Вища школа, 1977. – 206 с.
2. Ожегов С.С. История ландшафтной архитектуры. – М.: Стройиздат, 1993. – 235 с.
3. Рубцов Л.П. Проектирование садов и парков. – М.: Стройиздат, 1979. – 183 с.

УДК 585.734.3: 712.4 (292.485)(477)

Мол. наук. співроб. В.Л. Рубіс¹;

наук. співроб. С.В. Роговський, канд. с.-г. наук – м. Біла Церква

ГЛІД СЕРЦЕЛИСТИЙ – МАЛОПОШИРЕНИЙ ВИД З ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ПЕРСПЕКТИВНИЙ ДЛЯ ОЗЕЛЕНЕННЯ В ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Подано біологічні та композиційні особливості *Crataegus phaenopyrum* (L.f.) Medic., інтродукованого в дендропарку "Олександрія". Представлено аналіз несприятливих факторів для видів у зимовий період. Запропоновано рекомендації по вирощуванню і застосуванню цього виду в ландшафтній архітектурі.

V.L. Rubis, S.V. Rogovs'kyj, Ph. O. – Bila Tserkva

Crataegus phaenopyrum (L.f.) Medic. – out-of the way species from North America prospective variety for greening in forest steppe of Ukraine

Biological and ornamental peculiarities of the Washington hawthorn (*Crataegus phaenopyrum* (L.f.) Medic.) from the collection of "Alexandria" dendropark are described. The winter hardiness of this species is analyzed. The recommendations on growing and to use this hawthorn in landscape architecture are cited.

Глід – один із найбільш багатих видами рід родини розоцвітих. За даними О.Л. Полетіко (1954), у помірних і субтропічних областях Північної півкулі зростає 1250 видів глоду, з яких 1125 – у Північній Америці [3]. Глоди використовують як лікарські, так і плодові рослини. У зеленому будівництві вони особливо цінуються за декоративне цвітіння та плодоношення, стійкість до несприятливих факторів, довговічність. У колекції дендропарку "Олександрія" 15 північноамериканських видів глоду. У ботанічних садах і парках України з них масово культивується 8 видів [5]. Глід серцелистий (*C.phaenopyrum* (L.f.) Medic, Syn.: *C.cordata* Ait., *Washington hawthorn*), який природно зростає у південно-східній частині США, відомий у культурі з 1738 р.[11]. Він інтродукований лише в Донецькому ботанічному саду та у дендропарку "Олександрія", також культивується у ботанічних садах Ташкенту, Риги та Мінська [1,6,9,10].

Для г.серцелистого притаманне пишне цвітіння та плодоношення, але особливо він декоративний восени, коли листя забарвлюється в яскраво-червоні, бордові та багрянні кольори, за це на батьківщині його називають вогненний.

Два екземпляри г.серцелистого 37-річного віку зростають у дендропарку "Олександрія". Вони були вирощені з насіння, отриманого з Ташкентського ботанічного саду. Рослини досягли 7 м заввишки, зберігають життєву форму, притаманну їм на батьківщині – невелике дерево, мають округлу форму крони. Листки в обрисі широко- або трикутно-яйцевидні, 2-6 см завдовжки, 2-5 см завширшки, крупно- і нерегулярнозубчасті або з 2-4-ма парами лопатей, нижня пара, звичайно, більш широка, відокремлена глибокими вирізами, з загостреною верхівкою, усі-

¹ Дендропарк "Олександрія" НАНУ

2. Ботанічні сади і їх роль в інтродукції декоративних рослин